

Pracovný materiál Kancelárie Rady na rokovanie Rady dňa 21. 6. 2023

Správa o kontrole dodržiavania povinností podľa zákona č. 264/2022 Z. z.

Podnet na preverenie č.: PGO-RPMS/2023/00621

Programová služba: TA3

Vysielateľ: C.E.N. s.r.o.

Číslo licencie: TD/14

Na základe záverov uvedených v správe Kancelária Rady pripravila nasledujúce uznesenie:

Návrh uznesenia:

Rada pre mediálne služby (ďalej len „Rada“) ako orgán príslušný podľa § 109 ods. 1 až 4 a § 110 ods. 2 písm. e) zákona č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách (ďalej len „zákon č. 264/2022 Z. z.“) postupom podľa § 150 zákona č. 264/2022 Z. z. preverila podnet na preverenie evidovaný pod č. PGO-RPMS/2023/00621 smerujúci voči vysielaniu televíznej programovej služby TA3 vysielateľa C.E.N. s.r.o. a uznala podnet na preverenie podľa ustanovenia § 150 ods. 13 zákona č. 264/2022 Z. z. za **neopodstatnený**.

Úloha:

Kancelária Rady oznámi podávateľovi podnetu výsledok preverenia podnetu.

T: 3. 7. 2023

Z: PgO

Kancelária Rady pre mediálne služby

Pracovný materiál Kancelárie Rady na rokovanie Rady pre mediálne služby
dňa 21. 6. 2023

Podnet na preverenie č.	PGO-RPMS/2023/00621 zaevidovaný dňa 3. 4. 2023
Podávateľ:	fyzická osoba
Predmet podnetu:	Pozrime sa na to
Deň a čas vysielania:	31. 3. 2023 o cca 20.00 hod.
Označenie podľa JSO:	bez označenia
Programová služba:	TA3
Vysielateľ:	C.E.N. s.r.o.
Číslo licencie:	TD/14

Dátum: 14. 6. 2023

OBSAH PODNETU:

„...“ *V Národnej rade máme novelu zákona o rodnom čísle, ktorú predložili štyria poslanci. Milí diváci, aby ste vedeli, tak dvaja sú zo Sme rodina ide konkrétne o poslanca Lukáča, pani poslankyňu Hudecovú. No a potom sú tam dve poslankyne z OĽaNO, a to ide o poslankyňu Andrejuvovú a pani Záborskú. Samozrejme, aby ste si nemysleli, že diskutujeme bez nich, tak ja som ich pozval, ale nemali čas na vás divákov, aby prišli o tejto téme diskutovať,“* zaznelo v úvode relácie z úst moderátora Jozefa Šiváka. *Vzhl'adom na vedomosť, že politici pravidelne odmietajú vstup do rôznych diskusií a nemám vedomosť o žiadnom podobnom vstupe, mám za to, že moderátor Šivák týmto spôsobom politicky, teda na moderátora nekompetentne, zaútočil na poslankyne Andrejuvovú a Záborskú. Kto je moderátor relácie? Ten čo má dohliadať na vyváženosť diskusie alebo ten, kto má hneď na úvod potopiť objektivnosť konštatovaním „nemali čas na vás divákov“. Kde je zachovanie odstupu a snaha o objektivitu?“*

PRÁVNE VÝCHODISKÁ POSUDZOVANIA:

Zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách

§ 25 písm. b): *„Vysielateľ, ktorý nepodlieha samoregulačnému mechanizmu zapísanému do evidencie podľa tohto zákona, regulujúcemu aj oblasť všestrannosti informácií, názorovej plurality a objektivnosti a nestrannosti programov, je povinný zabezpečiť objektivnosť a nestrannosť spravodajských programov a programov aktuálnej publicistiky; názory a hodnotiace komentáre musia byť oddelené od informácií spravodajského charakteru.“*

ANALÝZA – stanovisko Kancelárie Rady pre mediálne služby:

Podávateľ namietal nedodržanie objektivity a zachovania odstupu, a to v prípade úvodného konštatovania moderátora dotýkajúceho sa predkladateľov (poslancov NR SR) novely zákona o rodnom čísle, keďže ten v ňom mal poznamenať, že napriek deklarovanému pozvaniu do relácie, nie sú menovaní predkladatelia prítomní v štúdiu, lebo nemali čas na divákov. Dané tvrdenie podávateľ vnímal ako nekompetentný útok na predkladateľov.

Program *Pozrime sa na to* (podtitul: *Trans ľuďom chcú vraj znepríjemniť život*) považujeme za program aktuálnej publicistiky. Podľa § 8 ods. 4 zákona č. 264/2022 Z. z. je aktuálna publicistika program tematicky spätý so spravodajstvom, ktorý obsahuje komentáre k správam a udalostiam, analýzy vývoja, politické stanoviská k udalostiam alebo názory politikov na jednotlivé témy.

Téma diskusie sa týkala problematiky trans osôb, čo malo priamy súvis s nedávno prerokovaným zákonom o rodnom čísle, ktorý parlament 21. 3. 2023 posunul do druhého čítania. Podľa našej mienky je tak možné vnímať túto tému ako aktuálnu, ktorá bola vtedy súčasťou spravodajstva mnohých médií, pričom sa k nej vyjadrovali v štúdiu aj dvaja, v tom čase, aktívni politici – poslanci NR SR, ktorí sa aj zúčastnili hlasovania o danom zákone.

Na základe uvedeného sme namietaný program posudzovali podľa ustanovenia § 25 písm. b) zákona č. 264/2022 Z. z., teda zisťovali, či vysielateľ zabezpečil objektivnosť a nestrannosť programu aktuálnej publicistiky.

Diskusní hostia boli rozdelení do dvoch táborov (stojaci v štúdiu oproti sebe) podľa ich postoja ohľadne preberanej témy. Tábor kritikov prijatej novely predstavovali - poslankyňa NR SR Jana Bittó Cigániková (SaS); Jana Štefániková - klinická psychologička, sexuologička, členka odbornej pracovnej skupiny pre tvorbu štandardného postupu týkajúceho sa dospelých osôb s transsexualizmom, členka slovenskej sexuologickej spoločnosti a Andrea Erdősová, odborníčka na medzinárodné a európske právo z fakulty práva Paneurópskej vysokej školy

Andrey Erdősovej. Opačný tábor predstavovali - poslanec NR SR György Gyimesi (nezaradený); psychiater, bývalý riaditeľ odboru duševného zdravia ministerstva zdravotníctva Peter Šomšák a predseda organizácie Aliancia za rodinu, advokát Anton Chromík.

Na úvod relácie moderátor predstavil tematické okruhy diskusie a následne aj prítomných hostí. Hneď na to vyslovil konštatovanie, na ktoré sa viaže výhrada zo strany podávateľa, cit.: *„No toto predstavovanie mi dalo zabráť, ale v Národnej rade máme novelu zákona o rodnom čísle, ktorú predkladali alebo predložili štyria poslanci. Milí diváci, aby ste vedeli, tak dvaja sú zo Sme rodina, ide konkrétne o pána poslanca Lukáča, pani poslankyňu Hudecovú. No a potom sú tam dve poslankyne z OĽaNO, a to ide o poslankyňu Andrejuvovú a pani Záborskú. Samozrejme, aby ste si nemysleli, že diskutujeme bez nich, tak ja som ich pozval, ale nemali čas na vás divákov, aby prišli o tejto téme diskutovať.“*

Moderátor uviedol tému prijatého zákona o rodnom čísle a ako prvej dal slovo Jane Bittó Cigánikovej, ktorá svoj úvodný priestor využila najmä na to, že prečítala vyhlásenie transrodovej osoby Liberty Blake Simon. Potom sa k zákonu vyslovoval G. Gyimesi, ktorý vysvetľoval, prečo zákon podporil a v budúcnosti (v ďalších čítaniach) aj znovu podporí. Po poslancovi dostala priestor doktorka J. Štefániková. Tá v krátkosti priblížila, čo zákon môže priniesť a síce, že uškodí transsexuálom a zvyšok populácie žiadnym spôsobom neochráni. Právnička A. Erdősová na úvod jednak reagovala na Gyimesiho predchádzajúce slová a potom podotkla, že v prípade trans otázky nejde o rozmar a roztopašnosť mladých, ale o vážny problém, ktorý so sebou púta aj ďalšie problémy. A. Chromík začal s tým, že požiadal o pietu, čo sa týka streľby s fatálnymi následkami v americkom Nashville (za ktorou mala stáť transrodová žena) a streľby, ktorá sa udiala na Slovensku. Následne otváral otázku definície ženy a údajov v občianskom preukaze. Moderátor sa neskôr ohradil voči A. Chromíkovej výzve k piete, pričom hostovi vyčítal, že mu dopredu neoznámil, že sa chystá niečo také povedať. Moderátor otvoril tému nedávno prijatého štandardného postupu pre diagnostiku a komplexný manažment zdravotnej starostlivosti o dospelú osobu s transsexualizmom. Na margo toho dostal svoj úvodný priestor aj P. Šomšák. Moderátor apeloval, aby sa pri otázke štandardu hovorilo o jeho prípadnom prínose, špecifikách resp. výhradách voči nemu. K danej otázke, ktorá sa rozoberala, vplyvom na rôzne sféry, viac menej až do konca relácie sa najviac vyjadrovali P. Šomšák a A. Chromík a v prípade druhého tábora zas J. Štefániková a A. Erdősová. V druhej polovici programu, po krátkej prestávke, sa J. Bittó Cigániková sťažovala na nedostatočný priestor, čo sa týka možnosti prejať reakcie resp. názory na vyslovené vyjadrenia jej názorových oponentov. Moderátor od hostky žiadal, aby rešpektovala charakter relácie spočívajúci v tom, že by mali padať bezprostredné reakcie na vyslovené informácie. Následne však, za krátku chvíľu, dostala priestor a úplný záver relácie patrilo prevažne jej vyjadreniam resp. A. Chromíkovi a interakciám medzi nimi.

* * *

Vzhľadom na namietanú pasáž týkajúcu sa dôvodov neúčasti pozvaných menovaných poslankyň konštatujeme, že overovanie pravdivosti tvrdení obsiahnutých v danej pasáži nie je v kompetencii Rady. Samotná časť, kde moderátor hovorí o poslancoch nasledovne: *„No toto predstavovanie mi dalo zabráť, ale v Národnej rade máme novelu zákona o rodnom čísle, ktorú predkladali alebo predložili štyria poslanci. Milí diváci, aby ste vedeli, tak dvaja sú zo Sme rodina, ide konkrétne o pána poslanca Lukáča, pani poslankyňu Hudecovú. No a potom sú tam dve poslankyne z OĽaNO, a to ide o poslankyňu Andrejuvovú a pani Záborskú. Samozrejme, aby ste si nemysleli, že diskutujeme bez nich, tak ja som ich pozval, ale nemali čas na vás divákov, aby prišli o tejto téme diskutovať.“*

môže do istej miery vzbudzovať konfrontačný rás. Moderátor však týmto tvrdením priamo nevyčítal resp. nehodnotil konanie menovaných poslancov a ani sa ním ďalej v relácii nezaoberal. Uvedené vyjadrenie podľa nášho názoru nespochybňovalo obsah diskusie z hľadiska objektivity a nestrannosti.

Samotný koncept relácie, kde sú vo vyrovnanom počte zastúpené dve názorové skupiny, dáva istý predpoklad pre objektivitu. V programe si prítomní hostia navzájom vymieňali argumenty a pohľady na diskutované veci, pričom sa to občas nezaobišlo bez ráznych či emotívnych vyjadrení, čo však vzhľadom na to, že išlo o polarizačné témy, je určitým spôsobom aj očakávateľné. Štandard pre transrodových ľudí schválený bývalým ministrom Vladimírom Lengvarským¹ sa rozoberal v programe vo väčšej miere ako samotná novela zákona o rodnom čísle, pri ktorej išlo vlastne o protireakciu konzervatívnych poslancov na tento prijatý štandard, s ktorým sa nestotožňujú. V rámci toho sa moderátor snažil usmerňovať, aby odznievali pohľady oboch zúčastnených strán. Pozvaní hostia zastupovali odlišné časti názorového spektra a na jednotlivé témy dokázali zaujať vlastné stanoviská, pričom obidva tábory na to mali zhruba rovnaký časový priestor. Môžeme teda konštatovať, že diskusia s pozvanými hosťami bola z nášho pohľadu korektná, vecná, dbajúca na dodržiavanie názorovej vyváženosti.

ZÁVER:

Na základe uvedených skutočností sa domnievame, že vysielateľ TA3 odvysielaním programu *Pozrime sa na to* zo dňa 31. 3. 2023 **neporušil ustanovenie § 25 písm. b) zákona č. 264/2022 Z. z.**

Podnet na preverenie navrhujeme posúdiť ako **neopodstatnený**.

---

¹ <https://dennikn.sk/3266478/lengvarsky-schvalil-standard-pre-transrodovych-ludi-a-umoznil-zapisat-zmenu-pohlavia-aj-bez-chirurgickeho-zakroku/>

Prepis/Popis monitorovaného vysielania k Správe o kontrole dodržiavania povinností podľa zákona č. 264/2022 Z. z. (podnet na preverenie č. PGO-RPMS/2023/00621)

Monitorované vysielanie: Pozrime sa na to
Deň vysielania: 31. 3. 2023
Čas vysielania: cca 20:00 h.

- časový kód cca:

20:00:00 začiatok monitorovaného záznamu a programu *Pozrime sa na to*

Moderátor: „*Pozrime sa na to, milí priatelia. Ľudia, ktorí podstúpili zmenu pohlavia, tvrdia, že zrejme nebudú môcť legálne zmeniť svoje rodné číslo a meno. Polená pod nohy im vraj hádžu niektorí poslanci. Prečo ich odmietame vnímať tak, ako sa identifikujú? Sú transrodoví ľudia hrozbou pre spoločnosť? Sme v ich prípade ochotní tolerovať diskrimináciu? Diskutovať o tom budú: Prírodu a biológiu poprieť jednoducho nemožno, prízvukuje poslanec Národnej rady Slovenskej republiky György Gyimesi. Dobrý večer.*“

György Gyimesi: *Dobrý večer prajem.*“

Moderátor: „*Budovať si popularitu na odmietaní a dehonestovaní ľudských práv len pre sexuálnu orientáciu či rodovú identitu považujem v civilizovanom svete za úplné dno. Oponuje poslankyňa Národnej rady Slovenskej republiky Jana Bittó Cigániková. Dobrý večer aj vám.*“

Jana Bittó Cigániková: „*Dobrý večer.*“

Moderátor: „*Aktuálny štandard na transsexualizmus nezodpovedá aktuálnemu stavu spoločnosti, sťažuje si psychiater, bývalý riaditeľ odboru duševného zdravia ministerstva zdravotníctva Peter Šomšák. Dobrý večer.*“

Peter Šomšák: „*Dobrý večer prajem.*“

Moderátor: „*Transsexuáli boli sú a budú súčasťou spoločnosti. Treba hľadať spôsoby ako rešpektovať ich kvalitu života a nie ju systematicky znižovať. Hovorí klinická psychologička, psycho sexuologička, členka odbornej pracovnej skupiny pre tvorbu štandardného postupu týkajúceho sa dospelých osôb s transsexualizmom, členka slovenskej sexuologickej spoločnosti Jana Štefániková. Dobrý večer.*“

Jana Štefániková: „*Dobrý večer*“

Moderátor: „*No a za vás verejnosť diskutovať budú: Existujú 2 extrémne odsúdeniahodné pozície. Prvou je propaganda, že sa dá zmeniť pohlavie. Jej dôsledkom je mrzačenie a kastrácia. Druhou je šikana či násilie voči osobám, ktoré trpia transsexualizmom. Upozorňuje predseda organizácie Aliancia za rodinu advokát Anton Chromík. Dobrý večer.*“

Anton Chromík: „*Dobrý večer.*“

Moderátor: „*Zatiaľ čo medzinárodné odporúčania hovoria o zákaze diskriminácie transrodových ľudí na Slovensku, sme svedkami nielen nedostatku prepracovanej a vhodnej legislatívy, ale aj prijímania takých zákonov, ktoré znemožňujú zosúladenie rodovej identity s úradným záznamom, apeluje odborníčka na medzinárodné a európske právo z fakulty práva Paneurópskej vysokej školy Andrea Erdősová. Dobrý večer.*“

Andrea Erdősová: „*Dobrý večer.*“

Moderátor: „*No toto predstavovanie mi dalo zabráť, ale v Národnej rade máme novelu zákona o rodnom čísle, ktorú predkladali alebo predložili štyria poslanci. Milí diváci, aby ste vedeli, tak dvaja sú zo Sme rodina, ide konkrétne o pána poslanca Lukáča, pani poslankyňu Hudecovú. No a potom sú tam dve poslankyne z Oľano, a to ide o poslankyňu Andrejuvovú a*

pani Záborskú. Samozrejme, aby ste si nemysleli, že diskutujeme bez nich, tak ja som ich pozval, ale nemali čas na vás divákov, aby prišli o tejto téme diskutovať. No a pani Cigániková, ten váš citát v úvode v podstate vy tvrdíte, že budovať si popularitu na odmietaní a dehonestovaní ľudských práv. Čiže títo poslanci to robia? “

Jana Bittó Cigániková: „Jednoznačne áno, ale ak dovoľíte na úvod pán Šivák. Ja viem, že vy ste tu... “

Moderátor: „Dostaneme sa k tomu. Poďme najprv diskutovať, budete o tom hovoriť, ale, čiže títo ľudia si budujú popularitu na tejto téme? “

Jana Bittó Cigániková: „Áno, budujú, napriek tomu, mohla by som prečítať, prosím vás, vyhlásenie Liberty Blake Simon ako transrodovej osoby na úvod, lebo je to debata o nich. Nie sú tu, napriek tomu, že ste ich pozývali. “

Moderátor: „Ja som sa snažil. “

Jana Bittó Cigániková: „Preto chcem, prosím vás, za nich... “

Moderátor: „Tak prečítajte, nech sa páči. “

Jana Bittó Cigániková: „...k tomuto zákonu to je, preto som na to reagovala, pretože si myslím, že je dôležité, aby zazneli slová aj vysvetlenie, prečo tu nikto z tých transrodových ľudí momentálne nestojí. Navrhovaný zákon o rodnom čísle je v priamom rozpore s aktuálnymi medicínskymi a psychologickými poznatkami, s ustanoveniami slovenskej zdravotníckej organizácie aj s Európskym dohovorom o ľudských právach, ktorý je pre Slovenskú republiku zaväzujúci. Transľudia sú predovšetkým ľudské bytosti a preto majú nevyčísľiteľnú hodnotu o nič väčšiu a o nič menšiu ako vy. O ich existencii nebudem diskutovať, pretože tu vždy boli, sú aj budú. Je vašou ľudskou zodpovednosťou postarať sa o to, aby sme všetci mali rovnaké práva a prístup k modernej zdravotnej starostlivosti. Ľudské práva transľudí sú ľudskými právami nás všetkých. A pokiaľ si to neuvedomíte, že všetci sme jedno, vnášate do spoločnosti nerovnosť a diskrimináciu, ktorá poznačí nielen LGBTI komunitu, ale nás všetkých. Takže ďakujem veľmi pekne za tento priestor. Považovala som to za dôležité. “

Moderátor: „Teraz sa dostaneme k tomu, na čo som sa pýtal. Čiže títo štyria poslanci si budujú na tom nejaké preferencie, popularitu určitej skupine ľudí. “

Jana Bittó Cigániková: „Vidíte, tam je taký rovnaký vzorec. Pani Záborská napríklad nesmie v takomto návrhu chýbať. Všetci? Ono je to raz nejaké obmedzovanie práv žien, inokedy to boli homosexuáli, teraz sú to transrodoví ľudia. Je to nejaké vzbudzovanie strachu ľudí, ktorí jednoducho naozaj sa nestretli s takýmito osobami, nejaké vzbudzovanie hrôzy, ale uvedomme si, že čo sa čo sa deje v tom zákone. Tam je vlastne navrhnuté, aby ľudia, ktorí sa cítia ako v inom pohlaví lepšie, ktorí sú transrodoví, aby nemohli vlastne, aby nemohli dokončiť právnu tranzíciu. “

Moderátor: „Čo to znamená? “

Jana Bittó Cigániková: „To znamená, že oni budú ďalej môcť mať hormonálnu liečbu, ďalej budú môcť ísť na operáciu, toto všetko, ale vo výsledku, keď už budú vyzeráť, napríklad muž už bude vyzeráť ako žena, čiže inými slovami transrodová žena. Títo poslanci mu zakázali zmeniť rodné číslo a tým pádom napríklad aj meno. Preňho to znamená, že pri každom jednom úkone, úrade, na pošte, v banke, kdekoľvek sa bude na tomto našom homofóbnom Slovensku a transfóbnom stretávať s takzvaným coming outom, kde znova a znova, vyzerajúc ako žena, bude musieť vysvetľovať, prečo má mužské rodné číslo. A teraz mi prosím vás niekto vysvetlite, komu toto pomôže, lebo je nám všetkým jasné, komu to ublíži. Komu toto pomôže, prosím vás? “

Moderátor: „No tak poďme sa pýtať. Pán Gyimesi, vy ste za to hlasovali. “

György Gyimesi: „Samozrejme, že som za to hlasoval a budem hlasovať aj v druhom a v treťom čítaní, rovnako ako som hlasoval v tom prvom. Viete popierať slobodnú vôľu 87 poslancov a hovoriť, že takmer ústavná väčšina slovenského parlamentu, teda ľudí, ktorí

reprezentujú svojich voličov sú nesvojprávni a že vraj budujú svoju kariéru na nejakej nenávisti je absolútne scestné. Ja rozumiem niektorým myšlienkovým pochodom kolegyne Cigánikovej, veď sa stretávame v diskusiách už nejaký ten piatok.“

Moderátor: „Podťe vecne, pán poslanec...“

György Gyimesi: „Vecne vám poviem, vy ste začali túto diskusiu mojim citátom, že biológiu jednoducho poprieť nemožno a týmto by sme mohli túto diskusiu aj vybaviť, že ak sa niekto narodí s chromozómami X a X, tak je to žena a ak sa narodí s chromozómami X a Y, tie má do konca života, tak je to chlap. O pohlaví dieťaťa rozhoduje vždy chlap, otec, čiže ja neviem o čom sa tu ešte ideme viac baviť, lebo ja si osobne myslím, ja si osobne myslím, že ľudí na Slovensku oveľa viac trápi inflácia, zdražovanie, horibilné ceny potravín a my sa tu bavíme o niečom, čo v skutočnosti problém ani nie je.“

Moderátor: „No tak, ale je to v parlamente, viete, a tému zdražovania už niekoľkokrát sme rozoberali v tejto relácii.“

György Gyimesi: „Bola to reakcia na tie štandardy. Áno“

Moderátor: „Áno, pani Štefániková, ak by ste mohli vlastne reagovať na tvrdenia pána poslanca. Vy ste človek z praxe, pracujete s transrodovými ľuďmi. Čiže je dokončenie tej právnej tranzície, čiže zmena rodného čísla, zmena mena, dôležitá?“

Jana Štefániková: „Celkový proces tranzície môžeme rozdeliť na tú medicínsku časť a na tú právnu časť. My sme veľmi dôkladne a podrobne vypracovávali multi disciplinárne, multidisciplinárnym prístupom štandardy a na tú medicínsku tranzíciu a myslím, že minimálne rovnaký dôraz by mal byť kladený na spresnenie tej právnej tranzície a nemalo by to byť zredukované na takýto jednoduchý návrh zákona, ktorým nikoho neochránite, iba uškodíme transsexuálom a zvyšok populácie neochránime.“

Moderátor: „No vy ste psychologička. Čiže čo to môže vyvolať u tých ľudí, ak nebudú môcť si zmeniť rodné číslo, meno? Na to, ak by ste mohli odpovedať, že či je to naozaj problém?“

Jana Štefániková: „V tranzíciu budú pokračovať, tak ako ste na úvod uviedli, transsexuáli vždy boli, sú aj budú. Pracujeme s nimi dlhodobo a jednoducho budú pokračovať v medicínskej tranzícii, ale zastavia sa niekde na polceste, vďaka prijatiu tohto zákona a tranzícia nebude úplná.“

Moderátor: „Pán poslanec chce reagovať.“

György Gyimesi: „Ja len veľmi krátku poznámočku, aby sme sa celú diskusiu točili okolo tejto istej témy. Áno, máte pravdu, že v ak sa nedá zmeniť rodné číslo, tak sa nedá zmeniť ani meno. Avšak v druhom čítaní to ideme oddeliť, aby si transrodové osoby mohli zmeniť meno a rodné číslo nie. Aby toto bolo jasné.“

Jana Bittó Cigániková: „Napriek tomu nič nevyriešiš. Hej, lebo zas na tom rodnom čísle bude vidieť pohlavie. Áno?“

Moderátor: „Pani Erdősová.“

Andrea Erdősová: „Ja by som na to zareagovala, že ono to nie je možné úplne oddeliť, lebo samozrejme súčasťou identity človeka nie je len meno, ale je to rodné číslo, ktoré nie je neutrálnym súborom čísiel, ale vlastne značným identifikátorom, ktoré vás stotožňuje s určitým rodom. A ja by som trošku ešte na úvod také malé upresnenie, lebo sa častokrát tie pojmy používajú..., že teda raz je to transsexuál, raz je to transrodová osoba. Presnejšie by bolo označenie transrodová osoba, lebo viac poukazuje na podstatu celého problému, ktorou je vlastne rodový nesúlad, čiže ak ste poukazovali, pán poslanec, teda dovoľím si reakciu nato, na tú biológiu, na tú binaritu vlastne pri narodení, že máme teda mužské a ženské pohlavie a ich určenia, aj keď niekedy aj to je zložitý proces. Samozrejme androgýnne osoby, aj niekedy, dokonca na počiatku určenia toho pohlavia to nie je také jednoznačné, ale v tom ďalšom vývoji sa jednoducho ukáže, že tá osoba sa nestotožňuje s tým pohlavím, ktoré jej bolo určené pri narodení a tu začína vlastne celá tá etapa vlastne veľkej traumy a veľkých problémov. To to vôbec nie je žiaden rozmar, ani roztopašnosť, ako to bolo raz v jednom

posudku tak označené, mladých chlapcov a mladých dievčat, ale je to jeden vážny problém, ktoré samozrejme so sebou púta aj ďalšie problémy. Vlastne adaptácia týchto osôb, že sa nevedia stotožniť so svojim pohlavím.“

Moderátor: „*Pán Chromík.*“

Anton Chromík: „*Ja by som možno tak, pán redaktor, vás poprosil, aj spolu diskutujúcich, lebo začína sa to strašne hovoriť o nenávisti a o tom, že ako kto jednému ubližuje a tak ďalej. Možno, že by bolo naozaj stálo za to a chcem vás naozaj poprosiť všetkých aj diskutujúcich o takú chvíľočku pietneho ticha za obeť strelby transgender strelkyne v Nashville, ktorá zabila tri deti, 9 ročné a troch dospelých a samozrejme z obeť v tej strelbe, ktorá je na Slovensku, všetky obeť, ktoré naozaj takýmto spôsobom trpia, aby sme si na nich spomenuli a aby sme mali vždycky ten cit pre tých ľudí, cit pre to, aby sme sa vyhýbali nenávisti.“*

Moderátor: „*Pán Chromík, máme obmedzený čas. Ja, samozrejme, rozumiem, čo ste povedali, ale musíme diskutovať.*“

Jana Bittó Cigániková: „*Aj ja rozumiem, je to mimoriadne nechutné, ale nič iné sme nečakali. Pokračujte.*“

Anton Chromík: „*Tak toto je, ospravedlňujem sa. Ja som využil tento čas na to, aby som bol chvíľočku ticho a mal to pietne ticho za nich.*“

Moderátor: „*My samozrejme súcitíme s každou jednou obeťou. Nie je to tak, že si to nevážime, ale ak by ste mohli reagovať naozaj na to, čo odznelo od pani Erdősovej, pán poslanec.*“

György Gyimesi: „*Ja som asi k tejto téme už povedal všetko. Viete, ja to vnímam tak, že transrodovým osobám ani osobám, ktoré patria k LGBTI plus komunite, moderne nazývanej queer komunite, si nemyslím, že tu ktokoľvek ubližuje, že sa im tú nejakým spôsobom hádžu polená pod nohy. Ja si skôr myslím, že toto je jeden ideologický smer, ktorý sem prichádza zo západu. A viete, mňa mrzí, že Slovenská republika vždy chce niekoho z toho západu dostihnúť. To je jedno, či to je ekonomická otázka alebo napríklad aj táto. Avšak už na západe, to znamená napríklad vo Švédsku alebo v Spojených štátoch sa už z tejto transgender agendy upúšťa a zistili, že sú až príliš liberálni. Napríklad vo Švédsku, keď zliberalizovali tie štandardy, tak o 1500 násobne im vzrástol počet transrodových osôb, čiže západ sa už vracia späť do normálu a my sa teraz ponáhľame tam, kde boli oni niekde v minulosti. Takže ja by som len chcel poprosiť to, že áno, sú tu tieto osoby, sú medzi nami. Nikto im neubližuje. Každý si robí so svojim telom čo len chce, to je jeho telo, môže sa človek aj zabiť, lebo samovražde nie je trestným činom, ak nie je asistovaná. Čiže ja tvrdím to, že tieto osoby majú všetky nástroje na to, aby si svoje pohlavie zmenili. Ak ho teda zmeniť chcú.“*

Moderátor: „*Ale počuli ste, že oni v podstate chcú dokončiť tú tranzíciu. To znamená, že chcú si zmeniť meno, rodné číslo.*“

György Gyimesi: „*Pán moderátor, tu treba tiež rozlíšiť dve roviny, kde sú dokonca aj také osoby, ktoré o sebe len vyhlasujú, že sú ženy. Sú to muži a len vyhlasujú o sebe, že sú to ženy napriek tomu, že nepodstúpili chirurgické odstránenie pohlavných orgánov, že nemajú hormonálnu liečbu a teraz takýchto ľudí budeme považovať za ženy preto, lebo on to tvrdí. My ho budeme púšťať na ženské WC, my ho budeme púšťať súťažiť napríklad so ženami v ženských disciplínach, my budeme ho zatvárať do ženskej väznice, pretože takéto prípady sú, kde človek, ktorý o sebe vyhlasoval, že je žena...“*

Moderátor: „*Dobre, dokončite.*“

Jana Bittó Cigániková: „*Pán Gyimesi už hovorí tretíkrát, tak keby sme mohli aj my reagovať.*“

Moderátor: „*Kto bude?*“

Jana Bittó Cigániková: „*Nech sa páči, najprv pani doktorka.*“

Andrea Erdősová: „*Ja by som len chcela zareagovať na to čo ste povedali, lebo, samozrejme, ak hovoríte o západe, tak ste nekonkretizovali bližšie, aké opatrenia vlastne*

prijíma ten západ a ktorú krajinu konkrétne myslíte cez ktoré opatrenia? Lebo pokiaľ viem, tak je vlastne zhoda, či ide teda o odborné organizácie, ktoré konštatujú vlastne, aký je stav vedeckého poznania, ako aj odporúčania. Máme tu vlastne odporúčania Rady Európy, Organizácie Spojených národov.“

Moderátor: „Čo nám vlastne odporúčajú?“

Andrea Erdősová: „Odporúčajú nám, aby sme vlastne my plne akceptovali, ale nielen akceptovali zmysle tom pasívnom, že vlastne tolerujeme takéto osoby, ale aj v tom proaktívnom, aby sme im vlastne umožnili administratívnu a právnu zmenu pohlavia a tam sa neskúma otázka a dokonca naopak tá judikatúra je dnes ustálená Európskeho súdu pre ľudské práva a hovorí o tom, že nie je možné nútiť tie osoby, aby podstúpili chirurgickú zmenu pohlavia, aby prešli tou tranzíciou pokiaľ ide o chirurgickú zmenu pohlavia. To po prvé a po druhé, nie je možné nútiť samozrejme k sterilizáciám a kastráciám. Čiže ak ste hovorili len o tom prehlásení, to zas tak jednoduchý proces nie je a tiež podlieha teda určitým psychiatrickým posudkom, ktoré sú podkladom k tomu, aby došlo k zmene pohlavia a je to dlhodobý proces.“

Moderátor: „Dobre, nechajme protistranu a pôjdeme naozaj už na preskačku. Takže pán Chromík, ale k veci, ak by ste mohli. Presne k tomu, čo hovorila pani docentka.“

Anton Chromík: „Povedzte mi veľmi jednoducho, kto je žena? Kto je žena?“

Andrea Erdősová: „Tá, kto sa rodovo identifikuje ako žena.“

Anton Chromík: „To znamená, že cyklicky ste mi vysvetlili, že žena je žena. Hej, povedzte mi, bez cyklickej definície, kto je, žena.“

Andrea Erdősová: „... pojem cyklický.“

Anton Chromík: „Cyklicky znamená, že používate slovo na definovanie samého seba. To znamená žena rovná sa žena.“

Jana Bittó Cigániková: „Pán Chromík, Liberty Blake Simon je tiež žena.“

Anton Chromík: „Dobre, to je definícia takzvaná (nezrozumiteľné).“

Jana Bittó Cigániková: „Ale prečo konfrontujete pani doktorku, však hovorte k tomu.“

Anton Chromík: „Pýtam sa, kto je žena. To je jednoduché, lebo ak mi poviete, kto je žena, tak ja tú ženu môžem chrániť. Ak mi poviete, žena je ten, ktorý sa cíti ako žena, tak potom je každý žena, kto sa cíti ako žena, ale preto nepoužijete to slovo. Povedzte mi, že to čo je teda podstatou tej ženy, lebo ak vás máme chrániť my ako muži, musíme vedieť, kto ženou je.“

Andrea Erdősová: „Pán kolega, myslím si, že my ženy sme dnes natoľko emancipované v 21. storočí, že sa uchránime aj samé. Podstata problému je ale v inom, čiže vy ste to tak trochu zobrali skratkovito. Musíme sa pozrieť na to, že či definujeme ženu podľa toho ako teda sa jej snažíme vytvoriť administratívne prekážky, čiže môže mať zápisoch a môže mať v dokladoch uvedené, že je ženou, ale môže sa vnútorne cítiť...“

Anton Chromík: „To má svoje dôsledky, nie?“

Andrea Erdősová: „Isteže, že to má svoje dôsledky, ale nemusí sa identifikovať týmto určeným rodom. To je veľmi zložitý proces, naozaj veľmi traumatizujúci. Nie je to jednoduché.“

Anton Chromík: „Ale aké sú dôsledky na celú spoločnosť sa pozrite. Dôsledky toho, keď je niekto. Teda povedzme si, čo je pohlavie. Ako je definované pohlavie v našej ústave. Povedzte mi. Je možné povedať, že pohlavie. Ako je definovaná žena?“

Jana Bittó Cigániková: „Prečo sa bavíme o pohlaví, prírode? Prosím vás...“

Anton Chromík: „Lebo sa tu bavíme o zmene pohlavia, presne o tom to je, bohužiaľ alebo bohuvďaka.“

Jana Bittó Cigániková: „...my sa bavíme o rode. Máte sexuálnu orientáciu, pohlavie a rod, pán Chromík. To sú tri rozdielne veci. Vy to nerozlišujete.“

Anton Chromík: „Dobre, meňte si rod, ale v občianskom preukazu je pohlavie, ktoré sa mení a nie rod.“

Jana Bittó Cigániková: „Ešte raz, lebo je to inak preložené, ale my sa tu bavíme...“

Anton Chromík: „Nie, to je nie je tak. V občianskom preukaze je slovenský jazyk.“

Jana Bittó Cigániková: „Môžem vám to vysvetliť, potrebujete pomoc. Môžem vám pomôcť?“

Anton Chromík: „Nech sa páči.“

Jana Bittó Cigániková: „My sa tu bavíme o transrodových ľuďoch. Rod, áno? Pohlavie je.“

Anton Chromík: „A chcete meniť pohlavie, nie rod.“

Jana Bittó Cigániková: „Môžete, prosím vás, nechať priestor aj mne? Ešte raz vám chcem povedať, pohlavie je druhá vec, to je nejaký fyzický znak. Rod...“

Anton Chromík: „Výborne, tak pohlavie necháme na pokoji.“

Jana Bittó Cigániková: „Ale to vy nehovoríte.“

Anton Chromík: „Tak nehovorte, že ho chcete zmeniť v občianskom preukaze.“

Jana Bittó Cigániková: „...pán Chromík, viete čo, dohovorte alebo potom... Chcete počuť môj názor? Ja vám to môžem napísať a odovzdať.“

Moderátor: „Diskutujte. Nechajte dopovedať, nech dopovie pani Cigániková a potom budete reagovať.“

Jana Bittó Cigániková: „Ja len chcem povedať k tomu, lebo naozaj, nechcem skákať do reči, ale naozaj tu bol veľký priestor. Tak k tomu, čo tu bolo povedané. Nehovorím, že politici, ktorí toto podávajú sú nesvojprávni. To som nikdy nepovedala, pán Gyimesi. Ja len hovorím, že ste krutí a že to jednoducho zneužívate. Potom hovoríte, že biologicky nie je možné poprieť vlastne akoby rod.“

György Gyimesi: „Pohlavie.“

Jana Bittó Cigániková: „Pohlavie, to je jedno, lebo ste spomínali chromozóm XY, ktorý udáva muž. Muž tu udáva všetko. No to tiež nie je úplne pravda, lebo napríklad, predstavte si, existuje také, že chromozóm Y niekto má, ale nie je funkčný. Potom úplne funguje, vyzerá, aj všetko má ako žena, ale nie je funkčný. Aj príroda to pozná. Dokonca, neuveríte, je to aj tak, že príroda pozná aj ľudí, ktorí nemajú úplne jasné pohlavie. Čiže ani len ten váš základný argument nie je fakticky pravdivý. A vy čo vlastne sledujete tými genetickými testami? Čo chcete, keď vás tak zaujímajú, lebo vy ste všetci, ja mám pocit páni, a hlavne vy pán Chromík, posadnutí penismi. Podľa mňa vy chcete rátať pohlavie, hej. Vážne, lebo čo chcete?“

Anton Chromík: „Pani poslankyňa, skúste sa vyhnúť týmto slovám. Dobre? Sme v normálnej, slušnej diskusii. Dobre?“

Jana Bittó Cigániková: „Veď to nie je neslušné slovo. Normálne penis (nezrozumiteľné)“

Anton Chromík: „...proste, čo s tým chcete dosiahnuť? Ukázať, aká ste alebo čo?“

Jana Bittó Cigániková: „Ja sa pýtam vás, čo chcete dosiahnuť tým rátaním chromozómu Y? Akože pohlavné orgány?“

Moderátor: „To sme vlastne zabudli povedať, že tam je podmienka genetického testu, že musia dokázať...“

Jana Bittó Cigániková: „Mne toto nejde do hlavy, že čo tu ideme rátať pohlavné orgány?“

Anton Chromík: „Pýtam sa, koľko je pohlaví?“

Jana Bittó Cigániková: „Pán Chromík, buďte, prosím vás, chvíľu ticho. Mali ste priestor. Môžem dopovedať?“

Anton Chromík: „Hovoríte veľmi dlho.“

Jana Bittó Cigániková: „Ideme tu rátať pohlavné orgány alebo sa ideme baviť s ľuďmi o tom, že sú ľudské bytosti, ako sa cítia a že akékoľvek majú pohlavie, akýkoľvek majú pohlavný orgán, tak že majú svoje práva a že sú to ľudia a my ich máme akceptovať takých, akí sú. Lebo návrh toho zákona hovorí o tom pohlaví. O tom, o čom hovoríte vy. O tom fyzickom, ale transrodovosť hovorí o zmene rodu. Takže vy sa snažíte zabrániť, aby prešli...“

György Gyimesi: „Pán moderátor, je tu aj pán Šomšák.“

Moderátor: „Áno, ja viem.“

Jana Bittó Cigániková: „Pán Gyimesi hovoril trikrát, tak prosím vás. Pán Gyimesi, vy pekne, slušne počúvajte.“

Anton Chromík: „Pani Cigániková, vy sa nesťažujte.“

Jana Bittó Cigániková: „22. podali interupcie a teraz bude hovoriť, že tu máme iné problémy. Pán Gyimesi osobne podal návrh zákona so zákazom dúhových vlajok, to je akože neveriteľné.“

Moderátor: „Podme ďalej. Dôležitá. Pani Cigániková.“

Jana Bittó Cigániková: „Posledná vec, sľubujem. Pán Chromík tu vybehne s príkladom, to bolo mimoriadne nechutné, transžena vrahyňa niekde v Amerike.“

György Gyimesi: „No bola.“

Anton Chromík: „Dva dni dozadu. Nechutné je to, že ste nechceli...“

Jana Bittó Cigániková: „Nešlo o to, že vrahyňa, ale išlo o to, že trans, ale nezabudol to spomenúť. Pri tom, pravda je taká, že transľudia nie sú väčšej miere ako normálni ľudia násilníkmi. Práve naopak, sú skôr obeťami a oveľa viacej je väčšiny ľudí, ktorí nie sú transrodovými ľuďmi. Oveľa viac je takýchto násilníkov a vytiahne tento príklad, aby vyplašil ľudí. To je nechutné.“

Moderátor: „Dobre, pani Cigániková. Pán Chromík, ináč to, čo ste urobili bolo nefér od vás, pretože ste predpokladali, že takto budem reagovať.“

Anton Chromík: „Pán redaktor, patrí sa zachovať pietu.“

Moderátor: „Áno, ja viem, že sa patrí, ale mali ste na ste na to upozorniť dopredu, tak ako pani Cigániková ma upozornila, že bude čítať vyjadrenie Liberty. To bolo od nej fér a slušné, ale od vás to nebolo fér.“

Anton Chromík: „Pán redaktor, požiadal som vás.“

Moderátor: „Ale neupozornili ste ma. Tu sme v živom vysielaní a tu si nebudete naozaj že robiť, že čo chcete.“

Anton Chromík: „Dobre, požiadal som vás.“

Moderátor: „Dobre, podme diskutovať. To znamená, že tie štandardy, ktoré vlastne boli vypracované, boli vypracované usmernenia, ako vlastne majú lekári postupovať pri práci s transrodovými osobami. Vy ste v podstate, pán Šomšák, boli na ministerstve zdravotníctva. Ako vy ste sa vôbec k tomu stavali? Práve k tým štandardom, ktoré možno odborná skupina vypracovala.“

Peter Šomšák: „Za mojich časov existovalo len odborné usmernenie, ktoré je zmenené aj v dnešnej podobe. A vtedy som na to odborné usmernenia, ale ja nie som právnik, samozrejme, po porade s právnikmi na ministerstve zdravotníctva, nepovažoval za vhodné na to, aby išlo na podpis ministrovi Krajčímu.“

Moderátor: „A prečo?“

Peter Šomšák: „Podmienil som to napríklad vypracovaním štandardného diagnostického terapeutického postupu, ktorých sa, treba férovo povedať, vypracoval až potom, keď minister Lengvarský to odborné usmernenie pozastavil na tlak poslancov Oľana. Čiže dotedy vlastne naši odborníci nepovažovali za potrebné vytvoriť nejaký štandard.“

Moderátor: „A prečo nie? Lebo však počuli ste, že tí ľudia tu boli, sú, budú.“

Peter Šomšák: „...budú už 30 rokov, však? Minimálne už 30 rokov sa im poskytnú...“

Moderátor: „Nebola potreba riešiť?“

Peter Šomšák: „Ja som nechcel? Oni nechceli, pozor.“

Moderátor: „Kto nechcel?“

Jana Štefániková: „Ja by som reagovala, že určite to nebolo tým, že by odborná pracovná skupina nechcela. Odborná pracovná skupina...“

Peter Šomšák: „Vtedy ešte neexistovala.“

Jana Štefániková: „...ešte neexistovala, ale bola zvolená na to, aby práve odborné usmernenie bolo splatnené. Takže sme v relatívne krátkom čase, ako multidisciplinárny tím,

vypracovali štandardný postup pre manažment pacienta s transsexualizmom, dospelého pacienta, ktorý vlastne stransparentňuje a zoštruktúruje cestu pacienta v procese tranzície.“

Moderátor: „A doteraz to vlastne ako fungovalo, keď toto neexistovalo?“

Jana Štefániková: „Takže to to, čo sa tu nadobúda dojem, že niekto si samovoľne povie, že sa cíti inak, tak práve ten štandardný postup to tak nejaké svojvoľné seba určovanie dáva tomu nejaký jasný rámec z rôznych perspektív a medicínskych špecializácií.“

Moderátor: „Pán doktor.“

Peter Šomšák: „Ja by som chcel ešte k tomu dodať, že tá pracovná skupina vznikla práve po tom, ako minister Lengvarský zastavil účinnosť alebo respektíve platnosť toho odborného usmernenia. Už v tej inovovanej verzii. To znamená, že tri roky po tom, ako sme to my riešili napríklad s pani Vašečkovou a s pánom Patarákom na ministerstve zdravotníctva. Vtedy proste padali argumenty, ktoré tu nechcem ani hovoriť, ktoré sú pre mňa nepochopiteľné a nikto nechcel štandardné...“

Moderátor: „Mňa nezaujímajú tie zákulisné veci. Poďme naozaj sa konkrétne rozprávať možno o tom, že v čom je ten prínos. Jednak pre transrodových ľudí a na to budete samozrejme reagovať, lebo samozrejme ste sa k tomu vyjadrovali, že máte k tomu výhrady, tak poďme konkrétne diskutovať, hej?“

Jana Štefániková: „Prínos je vlastne sprehľadnenie celého procesu, určenie jednotlivých fáz, zakomponovaní konkrétnych odborníkov, ktorí sa podieľajú jednak na diagnostickej fáze a jednak intervenčnej fáze. Sú tam stanovené aj minimálne časové lehoty, aj počet vyšetrení, ktoré musí u jednotlivých špecialistov.“

Moderátor: „A čo sa vlastne počas toho celého procesu. Vlastne, čo je cieľom? Zistiť tú diagnózu alebo čo? Aby tomu naši diváci porozumeli.“

Jana Štefániková: „Cieľom je zistiť, či rozhodnutie žiť v tej želanej role je jednak trvácne, konzistentné. Psychiater aj klinický psychológ skúma motiváciu toho rozhodnutia, či je rozhodnutie stabilné v čase, ako funguje ten človek vo svojom psychosociálnom prostredí, zohľadňujeme rôzne kontraindikácie procesu tranzície a rôzne iné veci, ktoré by mohli byť problematické. Takže keď človek, ešte by som doplnila, keď človek absolvuje približne štyri, minimálne štyri, psychiatrické vyšetrenia ročne, dve psychologické vyšetrenie ročne je naozaj dosť nepravdepodobné, že by psychiater a psychológ v kombinácii prehliadol nejaké agresívne tendencie, nejaké parafílné tendencie, nejakú tendenciu zastierať alebo hrať tranzíciu. Takže je to naozaj veľmi nepravdepodobné. Takže cieľom je aj teraz upokojiť verejnosť, že vlastne ten štandardný postup, ktorý ten zákon má zneplatniť alebo skomplikovať vlastne tú tranzíciu sprehľadňuje a štruktúruje...“

Moderátor: „Dobre, nechajme na to reagovať pána doktora. Potom pôjde protistrana a potom pôjde pán Chromík. Pán doktor, reagujte priamo na to, čo bolo povedané.“

Peter Šomšák: „Čiže priamo na to, čo bolo povedané, treba povedať, že teda štyrikrát psychiater ako ste počuli, dvakrát psychológ na začiatku a o rok. To znamená, že ten psychológ pacienta rok nevidí, v podstate. To je v štandarde. Psychiater ho vidí raz za kvartál. Kolegyňa tvrdí, že máme takých špičkových odborníkov, ktorí vedia pri jednom stretnutí za 3 mesiace rozlíšiť agresívne tendencie a tak ďalej a tak ďalej.“

Jana Štefániková: „Pán Šomšák zavádzate lebo...“

Peter Šomšák: „Nezavádzam vôbec. Teraz ste to povedali. Frekvenciu vyšetrení ste teraz hovorili. Tam napríklad ako diferenciálna.“

Jana Štefániková: „To je minimálna. To je minimálny počet.“

Moderátor: „Ako dlho trvá stanovenie diagnózy?“

Jana Štefániková: „Vyšetrenie u psychológa je minimálne dvakrát, u psychiatra minimálne štyrikrát. V rámci toho, tej diagnostickej fázy.“

Moderátor: „Celé to trvá rok, dva roky, tri roky, 4.“

Peter Šomšák: „Rok.“

Jana Štefániková: „*Diagnostická fáza minimálne rok, ale môže byť potom ešte ďalší plus rok. Takže.*“

Moderátor: „*Dobre, pán Chromík.*“

Jana Štefániková: „*Nie je tam stanovená maximálna dĺžka, ale tá minimálna dĺžka, pretože psychológ, psychiater môže odhaliť prípadné komorbidity a podobne. Takže.*“

Moderátor: „*Pán Chromík.*“

Anton Chromík: „*Ja by som reagoval na to iba tak, že ten štandard, tie štandardy, to usmernenie má naozaj len taký prínos, že budeme tu môcť mať tehotných mužov, aj (nezrozumiteľné) preto, lebo tam, bohužiaľ, v štandarde doteraz bola táto vec istým spôsobom. Teraz je možné túto liečbu aj ten zápis, aj tie vaše lekárske posudky, o ktorých hovoríte udeliť aj bez toho, aby bola postúpená, či už aj hormonálna liečba, keď je tam kontraindikácia, aj bez toho to pôjde. To znamená bude sa vždycky myslieť na to, že či je alebo nie je chirurgická liečba, čo má samozrejme následok na tie všetky ďalšie predpisy právne, ktoré máme v Slovenskej republike od ústavy. Preto, lebo tu máme manželstvo muža a ženy, máme tu podpory ženy v tehotenstve. Nemáme podporu muža v tehotenstve. To znamená s tými pojmami, ktoré v našom právnom systéme sú sa ráta vždycky na základe biologického pohlavia. To nehovorím len o tom. Hovorím napríklad aj o dohovore o ľudských právach a biomedicíne, ktoré tiež v článku 14 hovorí o tom, že sa hovorí o pohlaví pri nenarodenom dieťati, ktoré proste sa nemá proste geneticky akože potrať alebo nepotrať. A teraz toto všetko sa zmenilo jedným usmernením ministra. To znamená ústava, zákony a tak ďalej sa dostávajú do úplne inej pozície. A to už nebudem hovoriť o všetkých tých veciach, ktoré tam máte.*“

Jana Štefániková: „*Zavádzate. Myslím, že k fertilite a k právam fertility, pani doktorka, môžete asi vyjadriť*“

Anton Chromík: „*Vy máte vedieť o štandardoch. Takže vy viete...*“

Andrea Erdősová: „*Ja by som najskôr na pána kolegu, teda si dovolila zareagovať, že naozaj je to miešanie všetkého dokopy ako v tej jednej vete ste nám ako priniesli teda naozaj celý balík rôznych informácií, ktoré spolu vôbec nesúvisia. Čiže otázka teda ako ovplyvňovania pohlavia v súvislosti s asistovanou reprodukciou nemá nič do činenia, vlastne s transrodovosťou, Tam sa treba pozrieť na to, že aj aj tá zmena aj to, čo sa vlastne deje momentálne v legislatíve má tiež nejaké právne dôsledky. Čiže či je to zákon vlastne o brannej povinnosti, alebo sú to predpisy sociálneho zabezpečenia a tak ďalej. Čiže vlastne diskriminujete alebo sa dopúšťate diskriminácie transrodových ľudí a to sú naozaj súvisiace veci bezprostredne.*“

Anton Chromík: „*Čím?*“

Andrea Erdősová: „*Tým, že im jednoducho neumožňujete tranzíciu, neumožňujete im zmenu rodovej identity podľa toho, ako si to želajú a máme tu naozaj ustálenú judikatúru, tam to uvádzame dokonca študentom na hodinách medicínskeho práva, je to jedna z prvých prednášok, ktoré absolvujú o tom, ako sa evolutívne vyvíja judikatúra súdu. A nie je to náhoda, lebo práve ten príklad transrodovosti a transsexualizmu je dobrým príkladom toho, ako právo musí reagovať na pokrok v medicínskej vede. My nemôžeme ustrnúť v čase. To právo musí pomáhať, nemôže vlastne tá medicínska veda sa vyvíjať jedným smerom a právo inhibovať vlastne všetky tieto procesy. Čiže musíme reagovať na to, že dnes o transsexualizme vieme oveľa viac ako pred 20 rokmi.*“

Anton Chromík: „*Určite, vieme oveľa viac. Vieme dokonca viacej, ako keď začínali tie operácie o tom, že nie sú, že neprinášajú tie efekty, ktoré mali prinášať ohľadom toho, že...*“

Andrea Erdősová: „*Viete mi zacitovať nejaký zdroj? Myslím tie metadáta, lebo vy ste akademicky tiež pôsobili...*“

Anton Chromík: „*Môžem vám zacitovať (nezrozumiteľné) zo Švédska, ktorí skúmali celú populáciu.*“

Andrea Erdősová: „Nepoznám ich celkom. Čiže sú to nejaké metadáta, ktoré máme k dispozícii. Áno?“

Anton Chromík: „Sú to longitudálne dáta z celej populácie švédskej, ktorá podstúpila tranzíciu. To znamená tie zmeny...“

Andrea Erdősová: „A z nich vyplýva.“

Anton Chromík: „A z nich vyplýva to, že napríklad samovražednosť neklesla, z nich vyplýva, že tam je zvýšená kriminalita. Čo sa týka toho, že ženy preberajú mužský vzor, vďaka testosterónu, čo sa týka násilnej kriminality, ale muži nepreberajú, hoci teda prechádzajú tranzíciou, ten ženský vzor.“

Andrea Erdősová: „To znamená, že každý muž je vlastne potencionalny kriminálnik.“

Anton Chromík: „Štatisticky oni porovnávali so vzorkou normálne klasicky o tom, že ako to bude. Čo chcem ale dodať ešte k tomu, čo ste povedali. Tu nie je žiadny konsenzus. My tu máme 400 odborníkov na Slovensku, z toho rada profesorov a docentov, ktorí sú podpísaní pod tým, že toto usmernenie je vážny problém. A to pozor, to hovorím lekárske pracovníkov, nie o právnikoch. Ja ako právnik s tým samozrejme mám problém, preto lebo raz buď pohlavie znamená to, čo znamená, biologické pohlavie, alebo to neznemá. To je jedna vec, ktorú musíte používať stále...“

Moderátor: „Dobre, aby sme sa neotočili stále okolo toho to proste, okolo jednej témy. Ak môžete reagovať na to, čo povedal pán Chromík“

Jana Štefániková: „Ja by som zareagovala, aby neboli podávané informácie, ktoré sú zavádzajúce. Tá štúdiu, ktorú citujete, áno existuje, bola robená vo Švédsku a bola to zrovnávacia štúdia ľudí, ktorí prešli tranzíciou medzi rokom 1997 až 2003 alebo 78 až 2003. Nevieť úplne presne a vlastne zrovnávali rôzne...Nie. My tu štúdiu aj citujeme v štandardoch a rôzne pripomienky, ktoré v tejto štúdie vychádzali, sme aj zakomponovali do štandardu. Áno, riziko suicídie je stále zvýšené, preto sú tie ich následné psychiatrické kontroly nevyhnutné, aby bol transrodový človek sledovaný u psychiatra. Takže my sme pripomienky zo štúdie, ktorú citujete, zahrňali aj do štandardného postupu. Nespochybnujeme, ale tie výsledky musia byť jasne interpretované.“

Moderátor: „Dobre, milí diváci, my, samozrejme, v diskusii budeme pokračovať. Urobíme si krátku prestávku.“

20:32:44 prerušenie programu *Pozrime sa na to*

- upútavka na program *Týždeň v sporte*
- oznam o sponzorovi programu (Fortuna)
- zvukovo-obrazový predel
- upútkový blok (*V politike, Zdravie*)

20:34:17 pokračovanie programu *Pozrime sa na to*

Moderátor: „Milí Diváci sledujete reláciu *Pozrime sa na to*, rozprávame sa o transrodových ľuďoch. Pán doktor Šomšák, vy vlastne tvrdíte, že čím liberálnejší proces, tým viac ľudí neprávom označíme za transrodových alebo aj, to ste uviedli, že slovenské usmernenie je oveľa liberálnejšie ako v krajinách na západ od nás. Tak, ak by ste našim divákom mohli vysvetliť, že prečo? Prečo si to myslíte? A na to bude reagovať protistrana.“

Peter Šomšák: „Počuli sme práve od kolegyne, že ako vlastne prebieha diagnostika transsexualizmu na Slovensku podľa nového štandardu. Štyrikrát psychiater a dvakrát psychológ. Následne sme počuli, že máme tam nejaké zvýšené riziko suicidity, aj po procese tranzície.“

Moderátor: „Prepáčte a vy si myslíte, že lekári by si, poviem to tak obyčajne, že lajsli proste vydať nejaký lekársky posudok niekomu len tak?“

Peter Šomšák: „Nie, jednak. To je...“

Moderátor: „Proste, že by to bolo neodborné? Lebo negarantujú proste to, že naozaj sa v tej odbornosti proste vyznajú, že sú dobrí lekári a že proste niečo len niekomu tak vydajú, aby niekto proste dostal to čo chce?“

Jana Štefániková: „Máme k dispozícii vlastne celý takú schému.“

Moderátor: „Nechajme kolegyňu hovoriť.“

Jana Štefániková: „Iba ako, môžete kludne doplniť. Iba že či, ak sa vám zdá celý manažment jednoduchý, liberálny a nejaký svojvoľný, tak keď si pozriete, ako je rozdelená diagnostická fáza, intervenčná fáza a ako je popísané v štandardnom postupe, tak myslím, že naozaj nejde o liberálny štandardný postup.“

Peter Šomšák: „Môžem zareagovať. Bavili sme sa o tom, že máme tam nejakú vysokú mieru suicidality aj napriek tranzícii.“

Moderátor: „Čo to je, aby tomu diváci rozumeli.“

Peter Šomšák: „Samovražedných pokusov. Suicidalita, miera samovrážd a samovražedných pokusov. Obligatórnou súčasťou štandardu bohužiaľ nie je psychoterapia, čo je ako v zahraničí štandard. Napríklad keď už teda mám odpovedať na vašu otázku. Psychoterapiu, ako si kolegovia na ňu nejakú pozabudli v rámci tej diagnostickej, ale aj kuratívne fáze. Zavádzať to ako povinnú súčasť tranzície, medicínskej tranzície. Čiže to je v podstate aj moja jedna veľká a dôležitá pripomienka si myslím. A keď sa pýtate na zahraničie, tak ten štandard v zahraničí je medzičasom, a porovnávaný s naším, už robený na transgender, čiže na pohlavnú dysfóriu na úplne inú diagnózu a iný stav ako f 64, teda transsexualizmus. Čiže porovnáme jablká s hruškami. To znamená porovnáme transgender štandard s3, čo ja viem v Rakúsku alebo v Nemecku, s naším transsexualizmom. Čiže že mkch 11 s mkch 10. Sekundu.“

Moderátor: „To sú diagnózy?“

Peter Šomšák: „Čože?“

Moderátor: „Aby tomu diváci rozumeli“

Peter Šomšák: „Dobre, čiže po novom sa v medzinárodnej klasifikácii chorôb nehovorí o transsexuálizme, ale o pohlavnej dysfórii alebo teda rodovej dysfórii. Čiže vlastne ten pojem transsexualizmus je rozšírený, samozrejme, aj o iné aspekty, pretože pohlavie nie je určené samozrejme len biologicky, alebo teda respektíve rod nie je určený len biologicky, tým pohlavím, ale taktiež aj správaním človeka, charakterovými vlastnosťami, jeho postavením v spoločnosti. A to je vlastne ten rod a to je vtedy hovoríme o transrodových osobách, hej? Keď my sa bavíme o štandarde o transsexuálizme sme ešte vždy plus mínus na tej biologickej úrovni a inom klasifikačnom systéme. Čiže poprosili sme, aby sme tu nemiešali jablká s hruškami, ešte raz. Pretože...“

Moderátor: „Čiže ten štandard je podľa vás zle urobený? Hej?“

Peter Šomšák: „Nie, ten štandard je robený na diagnózu f 64 – transsexualizmus, mkch 10.“

Jana Štefániková: „Ktorý je aktuálne platný, štandardný.“

Peter Šomšák: „Na Slovensku.“

Jana Štefániková: „Áno, na Slovensku.“

Peter Šomšák: „Porovnávaný aj autormi tohto štandardu. Napríklad dostali vyjadrenie od Európskej psychiatrickej spoločnosti, kde sa v druhom odstavci hovorí o pohlavnej dysfórii, čiže o diagnóze mkch 11. Hej? Čiže vlastne aj vyjadrenie Európskej psychiatrickej spoločnosti nie je k tomuto štandardu alebo k tejto diagnóze, vlastne k diagnóze k mkch 11, čiže. Hej? Čiže pán Falkai, ktorý to vyjadrenie vydal, a ktoré je aj súčasťou vlastne toho štandardu je vyjadrenie k niečomu inému ako k transsexualizmu.“

Moderátor: „Viete čo, stále mi uniká proste. Áno, chápem, nie všetci máme hej, nie sme lekári, nie sme právnici. Počkajte, ak by proste, mňa zaujíma to, že vy s postupmi so štandardnými súhlasíte alebo nesúhlasíte?“

Peter Šomšák: „S týmto transsexualizmom, mám tam niekoľko výhrad, ktoré sme komunikovali s ministerstvom, ktoré neboli zapracované. Opakovane sme ich komunikovali.“

Moderátor: „No tak povedzte nám tie výhrady.“

Peter Šomšák: „Tie výhrady. Tak napríklad, že vôbec ako obligatórna súčasť diagnostiky a taktiež aj liečby nie je psychoterapia, kedy v rámci...“

Moderátor: „Čiže psychoterapia. A ďalej?“

Peter Šomšák: „Ďalej. Okrem toho, že tam máme problémy s pojmami, že sa hovorí, raz sa hovorí o transsexuálizme v názve, potom sa hovorí o pohlavnej dysfórii, to je druhá vec. Hej? Takže potom v klasickom normálnom štandarde, ktorý poznám ja zo zahraničia, sú uvádzané stupne evidencie určitých vyjadrení, ktoré napríklad v štandarde chýbajú. Hej? Čiže potom máme tam real life test, akože test skutočného života. Chýba úplne v tom štandarde. Hej? Ten je tam iba pri kontraindikáciách.“

Moderátor: „A o čom hovorí tento test?“

Peter Šomšák: „Real life test v skratke, Obliekate sa, fungujete v roly opačného pohlavia, aby ste si to jednoducho vyskúšali, a to je v podstate, podľa mňa, aj veľmi dôležitý diagnostický znak, lebo keď si to človek skúsi. Áno? A bude si to skúšať a bude s tým v poriadku, tak ja si myslím, že nie je žiaden problém mu potom udeliť tú diagnózu f 64, ale na základe poviem ešte na základe 4 psychiatrických a 2 psychologických vyšetrení je to podľa mňa príliš málo.“

Moderátor: „Dobre, tak počuli ste výhrady, tak ak by ste na to konkrétne mohli odpovedať. Čas nám ide tak, aby sme sa ešte. A pani Cigániková, sľubujem, že už budete mať slovo.“

Andrea Erdósová: „Dovolím si len malé upresnenie. Tam ten pojem vlastne poruchy sexuálnej identity vypadol z toho aj účelovo, respektíve došlo k zmene tohto pojmu diagnózy preto, aby sa nepoukazovalo a netraumatizovalo tieto osoby tým, že ide vlastne o psychiatrickú poruchu, ale v súčasnosti vlastne je tam presnejšie označenie, že ide vlastne o rodovú inkongruenciu, alebo teda rodovú dysfóriu, čo je v podstate rodový nesúlad. Je to výstižnejší pojem, ale nič to nemení na skutočnosti, že je to stále potrebná diagnóza, ktorú je potrebné k zmene pohlavia a ja by som to otočila, naopak, otázkou smerom ku vám, že ako vlastne pomáhame teda tým transrodovým ľuďom, aby sme tú diskusiu trochu posunuli, že v čom to vidíte, keďže nás k tomu zaväzujú, samozrejme, aj medzinárodné záväzky, judikatúra je vlastne ustálená, takisto aj Európskeho súdu pre ľudské práva vysielala signál, že sú tu pozitívne povinnosti štátu, ktoré štát musí splniť, aby týmto ľuďom pomohol vlastne k administratívnej, k právnej zmene pohlavia. Čo vlastne robíme ako krajina? Ako to vy vidíte?“

Moderátor: „No, kto na to bude reagovať?“

Peter Šomšák: „Ja by som chcel ešte doplniť teda, že k tomu prvému. Čo to bolo to prvé?“

Andrea Erdósová: „Zmena toho názvu, o čo vlastne ide.“

Jana Štefániková: „Terminologicky.“

Peter Šomšák: „Jasné, áno. Dobre, lebo hovorím v mkch I1 ako systému začína platiť v iných krajinách. To znamená, že aj právne tvrdenia, respektíve judikáty sa týkajú iného systému, ktorý na Slovensku bude platiť.“

Jana Štefániková: „Ale u nás aktuálne musel byť vypracovaný ten štandard na základe platnej...“

Peter Šomšák: „Áno, však ja súhlasím, ale hovorím, že v tom štandarde vy hovoríte x krát ste spomenuli pohlavnú dysfóriu, ktorá tam vôbec nepatrí, pretože sa bavíme o transsexualizme. Môže to byť zastaraný pojem. Ja netvrdím, že nie je.“

Andrea Erdósová: „Ale to je len zmena názvu. Obsahovo stále hovoríme o tom istom. Hej? Aby sme...“

Peter Šomšák: „Áno, jasné samozrejme, ale pýtali ste sa ma nedostatky štandardu. Tak vám odpovedám. Hej? Napríklad chýbajú tam dve najdôležitejšie diferenciálne diagnostiky tam chýbajú. Hraničná porucha osobnosti, v ktorej jedným zo symptómov je porucha sexuálnej preferencie. To znamená, že človek ktorý trpí (nezrozumiteľné), určite poznáte, alebo

hraničnou poruchou osobnosti, môže mať nejasnú a má aj nejasno v iných veciach, ale aj vo svojej sexualite.“

Andrea Erdósová: „Áno, ale rodový nesúlad a sexuálna preferencia je vlastne, podľa mňa, odlišné.“

Peter Šomšák: „Nie, transsexualizmus je rodový nesúlad. To sme sa práve bavili. Áno, u f 64 je hraničná porucha alebo posttraumatická stresová porucha, napríklad v zahraničných štandardoch.“

Moderátor: „Dobre, lebo to by sme tu mohli (nezrozumiteľné) asi veľmi dlho. No mali ste vytiahnuť naozaj to gro, čo ste chceli. Dobre.“

Peter Šomšák: „Snažil som sa.“

Moderátor: „Čiže pán Chromík chcel a pani Cigániková potom už vy...“

Anton Chromík: „Ja som chcel povedať len toľko, že čo sa týka toho, akým spôsobom reagujú súdy, mnohokrát reagujú aktivisticky, ale tá moja otázka je, či môže byť niečo, nejaká liečba založená na lži. To znamená, že môžem tvrdiť blud potvrdzujúcu terapiu afirmatívnu, že teda ty si naozaj muž, hoci si žena. Či to niekomu naozaj v realite pomáha preto, lebo tie predchádzajúce terapie spočívali naozaj v tom, aby som našiel. Ale to bol teda naozaj, napríklad pri tých mladých, ktorí teraz naozaj veľmi výrazne stúpol počet mladých, ktorí sa takto identifikujú. Čo je vážny problém, lebo naozaj tam dochádza potom k hormonálnej liečbe, ktorá v podstate ničí tie, chemicky kastrujú tých mladých ľudí, odstraňujú sa prsníky a oni sa potom vracajú, mnoho. To znamená, stúpa nám počet. Napríklad v tom Švédsku sa stavajú opatrnejšie kvôli tomu, že nám stúpa ten počet žien napríklad, v ktorej to, teda mladých dievčat, a čo chcem povedať, čo sa týka toho práva je práve to, že pozrite sa. Aktivistické súdy nepomôžu tomu človeku, lebo my sme tie telá. Nemôžeme si myslieť, že my sme niečo iné ako tie telá. Ak niekoho objímete, tak to..., objali ste osobu, nie telo. Hej?“

Moderátor: „Dobre, budete pokračovať. Len zazneli niektoré informácie. Môžete reagovať na to, čo vlastne povedal pán.“

Jana Bittó Cigániková: „Môžem vás poprosiť o slovo? Lebo ja už čakám na to pol hodinu a potom mi nedáte ten priestor.“

Moderátor: „Ale tak, niečo zaznie, tak chcem, aby rovno na to išla reakcia, aby to nešlo do stratena, lebo padajú tu dosť vážne informácie.“

Jana Bittó Cigániková: „Áno, však len, ja už pred pol hodinou som si zapísala niečo. Potom nás sem nepozývajte toľkých, keď sa nedostaneme k slovu.“

Moderátor: „Ale dostanete sa k slovu.“

Jana Bittó Cigániková: „Takto to nemôže fungovať. Pani doktorka, nech sa páči.“

Moderátor: „No však ale pani Cigániková, rešpektujte to, že keď tu zaznie niečo...“

Jana Bittó Cigániková: „No však vyzierám, že to nerešpektujem?“

Moderátor: „...musí niekto proste na to reagovať.“

Jana Bittó Cigániková: „Aj ja by som na to chcela reagovať, ak dovoľíte. Na to ste ma pozvali.“

Moderátor: „Reagujte na to, čo povedal pán Chromík.“

Jana Bittó Cigániková: „Nie, nechám pani doktorku, keďže...“

Moderátor: „No vidíte.“

Jana Štefániková: „Ja si myslím, že dôležité je uistiť verejnosť aj poslancov, ktorí budú hlasovať o prijatí toho zákona, že naším cieľom je ten proces sprehľadniť, nie je naším cieľom ľudí nijako meniť, ani kastrovať, ani robiť im niečo, čo nie je v súlade s ich presvedčením. Odborné spoločnosti sa dištancujú od snáh pôsobiť na rodovú identitu alebo sexuálnu orientáciu v zmysle ich nejakej korekcie alebo konverzie alebo zvonka cielene. Takže tiež keď prídete k lekárovi a poviete mu, že bolí ma hlava, tak on vám nepovie, že nie, nebolí vás hlava. Hej? On vám povie, okej, bolí vás hlava, poďme sa na to pozrieť.“

Anton Chromík: „Keď mu poviem, že mám anorexiu a že sa cítim tučný a budem chudý jak takáto palica, tak pošle ma na liposukciu, že cítim sa tučný. Hej? Budem takýto. Pýtam sa na to, že či niektorú inú diagnózu psychiatrickú liečite tým, že človeka utvrdzujete v blude alebo či niektorú psychologickú psychiatrickú diagnózu, či existuje nejaký precedens na to, na nejakú psychiatrickú diagnózu, ktorú liečite tým, že odseknete zdravý funkčný orgán, ktorý nie je nie chorý. Povedzte mi jeden príklad. Precedens.“

Jana Štefániková: „Ja som klinický psychológ. Pán Šomšák je psychiatier, psychoterapeut. Celý diferenciálno diagnostický proces nejakého odlišenia toho, o aké ochorenie ide, je veľmi komplexná vec a dlhodobá. Takže nie, nie je to tak, že niekto príde povie, že ja mám túto chorobu a my to spolatníme, že áno má.“

Jana Bittó Cigániková: „Mám veľké prsia, napríklad. Mám veľké prsia a chcem menšie, tak mi ich urobia menšie a odstránia mi väčšie. Môžem ešte, prosím vás pekne. Ja som si teda štyri veci také podstatné, aby som tu nehovorila fakt dlho. Prvá vec, ešte keď ste dali prvé slovo pánovi doktorovi Šomšákovi a pamätám si jeho výhrady ešte v čase, keď neboli štandardy. Ja som napríklad súhlasila, súhlasím s tým, že tie štandardy tomu pomáhajú. Čiže, keď bolo samostatné to usmernenie, ja napríklad súhlasím v tomto s pánom doktorom, že tie štandardy ten návod ako to robiť, ja si tiež myslím, že je to správne dať spolu. Dnes to tak už ale máme, čiže toto mu chcem dať za pravdu. Čo mu za pravdu neviem dať, je tá požiadavka v podstate kastrácii, hej, alebo sterilizácie, kde keď sa pozrieme na to a to je aj spoločné s tým čo hovoril pán poslanec Gyimesi, že teda ako na tom je západ a iné krajiny? Tak ja som si doniesla takéto dve mapky. Táto konkrétne hovorí o tom, kde všade vo svete a okolo nás, okolo Slovenska, sú vlastne povinné tie sterilizácie. Tak ako vidíte, bolo by to teda Slovensko, keby keby, ale keď sa na to pozriete je to Lotyšsko, Balkán, Turecko. Hotovo. Všetci ostatní to nemajú povinné. Čiže vôbec nie je pravda, že musíme ísť týmto smerom. Druhá vec je samotná právna tranzícia, kde je nemožná. To právne je práve to čo sme sa bavili, tie rodné čísla, tak opäť si pozrite, nemožná je len v Maďarsku, v Bulharsku, v Albánsku. Koniec. Všade inde možná je, tak sa teda pýtam. Chceme ísť k týmto krajinám alebo naozaj chcem ísť k tomu západu.“

Anton Chromík: „V niektorých štátoch USA...“

Jana Bittó Cigániková: „Pán Chromík, buďte ticho a počúvajte. To je teda k tomu, k tým štandardom a k tomu pánovi Šomšákovi, k tým výhradám. Niečo áno, niečo nie. K tým švédskym dátam. Toto najčastejšie používajú kolegovia a úplne ironické je, že tá švédska štúdia je podkladom pre tie štandardy, ktoré tu máme, lebo hovorí niečo úplne iné, ako obvykle, ako hovorí pán Chromík. Áno, švédska štúdia hovorí o sebevraždach, o duševných problémoch transrodových ľudí. A viete prečo pán Chromík? Kvôli ľuďom ako vy, nie kvôli tej samotnej transrodovosti, ale kvôli tej homofóbnej spoločnosti a transfóbnej, ktorá im jednoducho strašne komplikuje život a kvôli tomu samozrejme oni majú tendencie a záver tej štúdie je, starajme sa o tých ľudí, poskytneme im pomoc. A pomoc tam v tej štúdii je presne to, čo je týchto štandardoch. Keď voláte po tom, aby sme sa vrátili. Keď voláte po švédskej štúdii, tak Švédsko, páni, sa vracia presne k tomu štandardu. Toto sú tie vaše štyri vyšetrenia, lebo toto sú presne všetky vyšetrenia, trvá to 2 roky, ktoré musí absolvovať minimálny počet. Akákoľvek maličká komplikácia, ktorá mi kolegyne určite potvrdia, je častá, ten proces ešte predlžuje. Toto je skutočnosť. Potom bola debata v treťom nejakom rade, že nedá sa vlastne takéto strašenie, že pán Gyimesi hovoril o tom, že či teraz každý, kto sa vyhlási za ženu bude žena. Potom, samozrejme, klasika. Tehotní muži, trestné činy, proste úplná paranoja. Teraz akože realisticky. Nedá sa, veď toto hovorí dva roky, presne tie štandardy preto sú, nedá sa vyhlásením sa zmeniť, si zmeniť pohlavie. To je naozaj veľmi vážny proces, vôbec to nie je možné. Samozrejme, že tu nebudú tehotní muži, veď ako ste videli Nemecko, Rakúsko, hocikde okolo, sú povolené tranzície. Normálne aj právne, medicínske. Poznate nejaké takéto prípady? Teraz sa dá nejaký bulvárny článok niekde z Ameriky. Veď sama hormonálna liečba

predsa spôsobuje neplodnosť. Tak čo tu strašíte ľudí? A posledná vec, test skúšky života ste sa pýtali, čo to je. Pán doktor vám aj povedal, že teda oni musia byť. Toto je napríklad vec, ktorú tie medzinárodné štandardy, podľa ktorých sú písané naše, už akože hovoria ako niečo negatívne. To by nemalo byť a už určite nie v takej homofóbnej spoločnosti jak máme my, a to preto, lebo predstavte si, že to je ešte predtým, jak tí ľudia prejdú tranzíciou, prejdú hormonálnou liečbou. To znamená, že niekto, kto vyzerá, môže to tak byť, vyzerá ako muž a cíti sa ako žena, ale má ešte tie fyzické znaky, tak si musí obliecť ženské šaty a prejsť sa tuto niekde možno na dedine na Slovensku. Však on riskuje normálne, že fyzické útoky na Slovensku. Tak viete ako reagujú títo ľudia? Zatvoria sa na rok doma, pretože nemajú problém so svojou identitou, oni majú problém s tou spoločnosťou a z toho vyplývajú tie následné problémy.“

Moderátor: „Pán Gyimesi chcel reagovať.“

György Gyimesi: „Keď sa pani kolegyňa Cigániková sťažovala, že má málo priestoru, tak ja som vyslovene rád, že mám málo priestoru a že sa nemusím v tejto téme nejako extrémne angažovať. A asi aj o chvíľu končíme, chvalabohu. Ale chcem vám povedať jednu kacírsku myšlienku, za ktorú má dámy ukameňujú a ktorá sa už v tejto spoločnosti nedá vysloviť, že otec je muž, matka je žena a naše deti nechajte na pokoji, a to čo tým chcem povedať je to, že ja skôr vidím problém v tom, že chodia tie dúhové organizácie po školách deťom vymývať mozgy a tým pubertiakom rozprávať o tom, že je to úplne normálne, že ty nie si tým čím si sa narodil, že ty možno nie si chlapček, ty môžeš byť kľudne aj dievčatko. A toto sa mi stalo, pretože jednej mojej kolegyni synček prišiel domov a povedal že má troch takýchto spolužiakov a toto vidím ako nebezpečné. A keď hovoríte o tom, dámy, že tie procesy sú nezvratné a že psychiater a psychológ to vie odhadnúť, tak nevie. Ja som videl jeden posudok práve dnes, keď kolegovia ukazovali nejaké veci. Je to posudok spred 12 rokov, kde psychiater hovorí o tom, že ten proces je nezvratný. A o 12 rokov sa ten človek chcel stať znovu tým, čím bol. Takže nehovorme o tom, že je to stopercentná istota.“

Moderátor: „Dobre, tak na toto, ak by sme mohli reagovať. Prichádza to vôbec do úvahy, že takéto niečo sa môže udiť?“

György Gyimesi: „To sa stalo, ja som to videl.“

Jana Štefániková: „Ak chcete argumentovať príkladmi o de tranzícii, tak nemôžem spochybniť, že by také neboli. Ale ak to je hlavný argument, ktorý by mal ochrániť spoločnosť a presvedčiť vašich kolegov poslancov o tom, aby podpísali zákon o zmene rodu, rodného čísla, tak naozaj to nie je ten argument, ktorý je postačujúci.“

György Gyimesi: „A to je normálne? Ja sa pýtam, tak podľa...“

Jana Štefániková: „Nie, nie je to bežné, je to extrémne ojedinelý prípad a proste de tranzícia je proces, ktorý teda tiež by mal byť v rámci tej právnej tranzície nejako uchopený. To už nie je problém zdravotníkov, ale teda toho tej právnej tranzície,“

Jana Bittó Cigániková: „Kvôli tomu nemôžeme zobrať ľudské práva všetkým ostatným.“

Jana Štefániková: „Tým nikoho neochraňujete.“

Moderátor: „Pán Chromík, ale reagujte na to, čo aj odznelo.“

Anton Chromík: „Pani Cigániková, ktorá hovorí o tom, že neexistujú také prípady, tehotní muži nebudú, keďže raz, keď ten muž...“

Jana Bittó Cigániková: „...poznáte konkrétne z vašeho okolia. Pán Chromík, poznáte? Koho?“

Anton Chromík: „Áno, O. H. a (nezrozumiteľné) verzus Nemecko...“

Jana Bittó Cigániková: „...nie, čo ste čítali v bulvári.“

Anton Chromík: „Nechajte ma dohovoriť.“

Jana Bittó Cigániková: „Však mi ale povedzte, že či konkrétne vy poznáte...“

Anton Chromík: „*O. H. a (nezrozumiteľné) verus Nemecko. Skutočná matka dieťaťa sa sťažuje, že na rodnom liste dieťaťa nie je uvedená ako otec. Máme tam takýto rozbehnutý súdny spor. To sa týka Nemecka.*“

Jana Bittó Cigániková: „*Čo to teraz akože má byť?*“

Moderátor: „*Pani Štefániková.*“

Anton Chromík: „*To vám chcem povedať. To, že ten štandard je presne taký istý.*“

Moderátor: „*Ale pýtajme sa, či vôbec je takáto skúsenosť. Tak vydržte. Odpovedzte, teda na to, čo vlastne tvrdí pán Chromík*“

Jana Štefániková: „*Úlohou práve vypracovania ozajstnej právnej tranzície a nie iba zákonu, ktorý spochybňuje všetko má byť napríklad aj zápis v matrike, spracovanie údajov v Národnom centre zdravotníckych informácií a všetky tieto...*“

Moderátor: „*Pán Chromík ale hovoril...*“

Anton Chromík: „*Že ten muž nebude môcť byť tehotný, keď bude právne muž papierový? V skutočnosti bude mať ženské pohlavné orgány.*“

Jana Bittó Cigániková: „*Prestaňte strašiť ľudí.*“

Moderátor: „*Dobre, kľud. Nieкто na to odpovie.*“

Jana Štefániková: „*Hormonálna liečba nespôsobuje infertilitu. Hej?*“

Moderátor: „*Ľudí to môže zaujímať, čo vôbec, ako je vôbec možné. Ved' dostaneme odpoveď a posunieme sa ďalej.*“

Jana Bittó Cigániková: „*A ja sa pýtam, keď je to možné. A keď teda tu pod'me tých ľudí na tom vidieku, čo tu pozerajú teraz tú telku, ideme ich týmto strašiť, lebo toto je jediné, čo vedia. Úplne najviac strašiť. Tak ja sa pýtam, či niekedy niekto videl takéhoto živého človeka, lebo nevidel, ani nikto z odborníkov, s kým som sa bavila. Neni to, nechodí to po Rakúsku, v Nemecku, neviem čo. Sú to že, to sú normálne, že jednotky prípadov niekde vo svete, ale my tu budeme na Slovensku strašiť. Prosím vás pekne, však je tu 5 a pol obyvateľa. Ako často takéto individuálne prípady budú...*“

Moderátor: „*Pod'me ďalej. Vráťme sa vlastne k tým rodným číslam. To znamená, že ak by naozaj táto novela zákona bola schválená v druhom, v treťom čítaní, z toho právneho pohľadu budete aj vy nato môcť reagovať, samozrejme, čo by to znamenalo pre Slovensko ako štát z pohľadu tých medzinárodných inštitúcií, neviem, Európsky parlament, Komisia, Rada Európy.*“

Andrea Erdősová: „*Predovšetkým si treba uvedomiť, že už teraz vlastne, pokiaľ Slovensko nemá štandardizované postupy, má ich, ale teda pokiaľ nemá naozaj zosúladenú legislatívu s tým, čo je vlastne už požiadavkou na dodržanie určitých a akceptáciu takýchto osôb a umožnenie im plnej tranzície, tak už teraz vlastne porušuje medzinárodné záväzky. V budúcnosti sa môžeme dopustiť, samozrejme, toho, že naši občania teda sa budú obracať na vnútroštátne súdy. Neuspejú možno na tých súdoch a budú sa obracať na Európsky súd pre ľudské práva. Nie je to súdny aktivizmus ako tu pán kolega nazval Európsky súd pre ľudské práva. Je to medzinárodný súd, my sme viazaní dohovorom, je to medzinárodná zmluva, ktorá teda má prednosť, keďže je to zmluva ľudskoprávna... Máme tu vlastne naozaj niekoľko veľmi zaujímavých káuz. Posledná z 2021 je jedna alebo teda jedna z posledných z 2021 roku voči Rumunsku, kde hovorí, že núti ich k sterilizáciám. Ďalší prípad z 2017 vo vzťahu k Francúzsku. Francúzsko vyžadovalo nielen teda to potvrdenie od psychiatra, že tam dochádza vlastne k tej rodovej dysfórie, ale vyžadovalo ešte aj to, aby tá osoba ireverzibilne zmenila pohlavie. Toto nie je možné nútiť tie osoby, čiže vlastne my už teraz sa dopúšťame a ak zavádzame legislatívu, ktorá k tomuto smeruje, tak samozrejme, že ich nútime k niečomu, čo je proti ich ľudskej dôstojnosti, čo je porušením ich práva na súkromie. A samozrejme keď ste hovorili o tom, že vy sa chcete rozhodovať o tom. Áno, je to súčasťou vašej autonómie. Čiže nechajte to na tých ľudí, na ich pocity a samozrejme na odborné posúdenie psychiatrov na nato, že sú skutočne zisťujú v rámci tých procesov aj všetky komorbidity. To znamená, že*“

vylučujú vlastne to, že ide o nejaký rozmar, že to je naozaj presvedčivé, presvedčivý pocit u tých ľudí a nie sú to jednoduché vyšetrenia. “

Moderátor: „Môžeme povedať, že tie štandardy už vylúčili tú kastráciu, sterilizáciu. Čiže to už sa po novom nedeje. Dobre, ak by ste mohli reagovať. Pán poslanec mal málo slov, tak nech zareaguje a potom...“

György Gyimesi: „Veľmi rýchlo zareagujem, že toto je presne to, proti čomu sa mi bránime. To je import ideológií, s ktorými Slovenská republika a my tu v strednej Európe nemáme nič spoločného. Koho zaujíma čo povie Európsky parlament? Koho zaujíma, čo tu čo nám tu chcú, čo nám tu chcú nanútiť? Nechajte Slovákov, Maďarov a ostatné národnosti, ktoré žijú na Slovensku žiť tak, ako oni chcú a nenúťte nás, aby sme považovali niečo čo tu nechceme...“

Andrea Erdősová: „Vy hovoríte v množnom čísle, pán poslanec, alebo hovoríte sám za seba?“

György Gyimesi: „Nie, hovorím, že nenúťte nás, teda vy, nehovorím konkrétne na vás, menšina, nás všetkých, pretože 87 poslancov nie je menšina. To je drvivá väčšina slovenského parlamentu, drvivá väčšina zástupcov ľudí tejto krajiny, ktorí to nechcú, ktorí sa bránia tomu, aby chodili tie organizácie vymývať mozgy deťom do škôl.“

Moderátor: „Ale to hovoríte zase o vymývaní mozgov, ale my sa tu rozprávame o tom, že transrodoví ľudia proste chcú žiť tak, ako sa cítia.“

György Gyimesi: „Kto im v tom bráni?“

Andrea Erdősová: „Prepáčte, môžem sa vás spýtať len jednu otázku, takú trošku osobnejšiu, ak by ste len dovolili, ak do toho môžem vstúpiť. Či ste mali niekedy príležitosť aj hovoriť s osobou transrodovou, prípadne s jej blízkymi príbuznými, ktorí samozrejme prežívajú...“

György Gyimesi: „Nespomínam si na žiaden takýto moment v mojom živote.“

Andrea Erdősová: „To je škoda, možno.“

Jana Štefániková: „Ja sa stretávam s transrodovými osobami denne v praxi a teda nedá sa povedať, že by sa dali hádzať do jedného koša. Tá rôznorodosť ich prežívania ich osobností, toho, ako fungujú je naozaj veľká a ja by som všetkým 87 poslancom odporučila, aby si podrobne prečítali štandardný postup a aby nebrali do úvahy typy argumentov, ktoré vy podsúvate alebo pán Šomšák alebo pán Chromík, pretože sú irelevantné, nevychádzajú zo štandardného postupu. Takže by som odporučila, je to pekne napísaný štandard, aby si ho prečítali, nie je dlhý.“

Anton Chromík: „No veľmi jednoducho, aktivizmus, súdny aktivizmus spočíva v tom, že takýto záväzok Slovenská republika nepodpísala. Podpísala zmluvu a tú zmluvu si ten súd začal vysvetľovať úplne iným spôsobom. A máte na to takú krásnu teóriu o evolutívnom výklade, hoci ja teda zastávam teóriu originalizmu, ktorý hovorí a ktorí naozaj to neznamena, že keď sa raz dohodnete, že meter bude mať meter desať alebo dve zmluvné strany si povedia, že meter bude mať meter desať. Takže to všetci ostatní budú musieť akceptovať, že meter má meter desať.“

Andrea Erdősová: „Nie, to je minimálny výškoprávny štandard, ktorý platí v Európe.“

Anton Chromík: „Ale to tam sme nepodpísali...“

Andrea Erdősová: „...európskych krajín.“

Anton Chromík: „Toto nikto z nás to nikto z nás v Slovenskej republike nepodpísal, že budem súhlasiť s tým, že pohlavie neznamena biologické pohlavie. To je prvá vec. To znamena...“

Jana Bittó Cigániková: „To nie je o pohlaví, ale o tých ľuďoch, pán Chromík.“

Anton Chromík: „Ale pozor.“

Jana Bittó Cigániková: „Vy prestaňte už byť posadnutý tými pohlaviami.“

Anton Chromík: „Pozrite sa, pohlavie je pohlavie.“

Jana Bittó Cigániková: „My sa bavíme o ľuďoch, ktorá chcú byť...“

Anton Chromík: „Zákon o rodnom čísle hovorí len o tom...“

Jana Bittó Cigániková: „Chcú žiť v krajine a byť akceptovaný, pán Chromík.“

Anton Chromík: „Chvíľočku. Tak ma nechajte mňa dohovoriť.“

Jana Bittó Cigániková: „...dobré, pán Chromík. Jedna veta. Keď hovoríte, skúste si predstaviť za tým živého človeka, ktorý len chce byť akceptovaný.“

Anton Chromík: „A ten je buď ženou alebo mužom a sú tu pocity...“

Jana Bittó Cigániková: „Ale kašlite na pohlavie.“

Moderátor: „Opäť sa opakujeme.“

Anton Chromík: „Ja chcem povedať len...“

Moderátor: „Len sa opakujete...“

Anton Chromík: „Nie, hovorím o pocitoch...“

Jana Bittó Cigániková: „Vy sa neviete (nezrozumiteľné) od tých pohlaví...“

Anton Chromík: „Päť a pol milióna ľudí, ktorí hovoria o tom, že nechcú mať taký zažitú takú situáciu, že niekto s mužskými pohlavnými orgánmi pôjde do detských prezliekárni s malými dievčatkami preto, lebo ak on bude právne naozaj žena, tak tam pôjde. Nechcem dosiahnuť, chceme naozaj dosiahnuť to, aby sme mali takúto situáciu. Tak chcete niekoho chrániť...“

Jana Bittó Cigániková: „...pán Chromík, ja mám teraz protiotázku...Dobré, pán Chromík, ja mám teraz protiotázku na vás. Takže vy chcete svet, kde bude môcť ten človek prejsť tranzíciou medicínskou? To znamená hormonálna liečba, všetko bude normálne, bude vyzeráť, bude vyzeráť napríklad muž ako žena. Áno a vy vlastne trváte na to a vy vlastne trváte na tom, že keď ten muž bude vyzeráť ako žena má pekne chodiť do mužskej šatne, lebo tam má ten chromozóm a má to pohlavie. A teda keď má v gatiach to, čo má, tak vy ho budete podľa toho súdiť. Ja vám hovorím, že vy ste posadnutý pohlavnými orgánmi. Vy sa venujte človeku, jeho duši, jeho...“

Anton Chromík: „...Pani Cigániková, ja vám môžem odpovedať. Jednou vetou odpoviem. Odpoviem jednou vetou, pani Cigániková.“

Jana Bittó Cigániková: „To neverím. Klamate ako vždy. Podťe, som zvedavá.“

Moderátor: „Podťe k veci, lebo budeme už o chvíľu končiť.“

Anton Chromík: „Realita je taká, že nemôžem človek. Ja som za takú liečbu trocha, ktorá hovorí o...“

Jana Bittó Cigániková: „Druhá veta, vidíte? Ja som vám to hovorila. Podťme k tomu podstatnému.“

Anton Chromík: „Je toto možné?“

Jana Bittó Cigániková: „Posledná vec. Biologická vec, vy sa chlapci odvolávate, teda nie pán Šomšák, ale pán Gyimesi a pán Chromík...“

Anton Chromík: „Je to možné? Pán redaktor.“

Jana Bittó Cigániková: „...môže mi niekto z vás, prosím vás pekne, vysvetliť, ktorý biologický zákon určuje tvar rodného čísla, lebo mne to nie je jasné, ale napríklad viem o jednom biologickom prirodzenom púde a toto napríklad. Napríklad rozmnožovanie je biologický pud a to napríklad v niektorých prípadoch zakazujete. Zase tu tehotenstvo vlastne ideme zakázať, ale pán Chromík, vy konkrétne v iných prípadoch, napríklad ženám, tehotenstvo prikazuje. Podľa mňa vy všetky tie svoje ideológie miešajte dokopy. Hlavné je, toto nie je o nejakej biológii YX neviem čo. To je o tom, aby sme žili v spoločnosti, kde akceptujeme človeka takého, aký je a priznali mu jeho ľudské práva.“

Moderátor: „Nie, pán Chromík. Podťme ďalej. Opakujeme sa. Už budeme naozaj končiť. Čiže poslanci sa neobávajú toho, že ľudia, transrodoví ľudia sa budú obracať na súdy, že Slovensko bude čeliť žalobám, lebo je to reálne.“

György Gyimesi: „Nie, vôbec nie a môžem ukončiť túto debatu tým, čím som začal. Človek sa rodí mužom alebo ženou a tomu ostáva celý život. Koniec.“

Jana Bittó Cigániková: „Napriek tomu, že som vám jasne vysvetlila, že tak nie je. Hej? Nevadí. Dobre, vy si to budete opakovať.“

Moderátor: „Dobre, ďakujem veľmi pekne, že ste prišli. Milí diváci, na budúci týždeň je Veľká noc. To znamená, že sa nevidíme. No a ja sa na vás teším po sviatkoch. Dovozenia.“

21:03:59 koniec programu *Pozrime sa na to* a monitorovaného záznamu